

وَصَلَى اللَّهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ

۴۴ نکته کاربردی

برای تحقیق و تالیف مقالات پژوهشی

از این بحث

دکتر اصغر افتخاری

عضویت علمی دانشگاه امام صادق (ع)

به انتمام

انجمن علمی دانشجویی

دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی

شناختن موضع

- نوع فعالیت: کارگاه پژوهشی
- ارایه دهنده بحث: دکتر اصغر افتخاری
- دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه امام صادق علیه السلام
- آدرس الکترونیک: www.eftekhary.ir
- پست الکترونیکی: eftekhariasg@gmail.com
- برگزار کننده: انجمن علمی دانشجویی - دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی
- مخاطبان: دانشجویان رشته‌های علوم انسانی / مقاطع کارشناسی - کارشناسی ارشد
- پیش‌نیازها: آشنایی با روش تحقیق
- مکان برگزاری: دانشگاه امام صادق علیه السلام
- پیوست: لوح فشرده کارگاه پژوهشی (۱ عدد)

فهرست مطالب

۹	سخن ناشر
۱۱	مقدمه
۱۳	سازمان بحث
۱۵	۱. ایده پردازی
۲۵	۲. تحلیل
۳۵	۳. نگارش
۵۵	۴. خاتمه

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
وَلَقَدْ أَنْتَأَنَا دَارُودَ وَسَلَيْمَانَ عَلِمْاً وَقَالَ اَللَّهُمَّ لِلَّهِ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي
فَضَلَّنَا عَلَيْكَ بَشِّرَ مِنْ عَبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ
(قرآن کریم، سوره مبارکه الشعل، آیه شریفه، ۱۵)

سخن ناشر

فلسفه وجودی دانشگاه امام صادق علیه السلام که از سوی ریاست دانشگاه به کرات مورد توجه قرار گرفته، تربیت نیروی انسانی ای متعهد، باتقوا و کارآمد در عرصه عمل و نظر است تا از این طریق دانشگاه بتواند نقش اساسی خود را در سطح راهبردی به انجام رساند.

از این حیث «تربیت» را می‌توان مقوله‌ای محوری باد نمود که وظایف و کارویژه‌های دانشگاه، در چارچوب آن معنا می‌یابد؛ زیرا که «علم» بدون «ترکیه» بیش از آنکه ابزاری در مسیر تعالی و اصلاح امور جامعه باشد، عاملی مشکل ساز خواهد بود که سازمان و هویت جامعه را متاثر و دگرگون می‌سازد.

از سوی دیگر «سیاست‌ها» تابع اصول و مبادی علمی هستند و نمی‌توان منکر این تجربه تاریخی شد که استواری و کارآمدی سیاست‌ها در گرو انجام پژوهش‌های علمی و بهرمندی از نتایج آنهاست. از این منظر پیشگامان عرصه علم و پژوهش، راهبران اصلی جریان‌های فکری و اجرایی به حساب می‌آیند و نمی‌توان آینده درخشنده را بدون توانایی‌های علمی - پژوهشی رقم زد و سخن از «مرجعیت علمی» در واقع پاسخ‌گویی به این نیاز بنیادین است.

دانشگاه امام صادق علیه السلام درواقع یک الگوی عملی برای تحقیق ایده دانشگاه اسلامی در شرایط جهان معاصر است. الگویی که هم اکنون ثمرات نیکوی آن در فضای ملی و بین‌المللی قابل مشاهده است. طبعاً آنچه حاصل آمده محصول تیت خالصانه و جهاد علمی مستمر مجموعه بنیانگذاران و دانش‌آموختگان این نهاد است که امید می‌رود با اتكاء به تأییدات الهی و تلاش همه‌جانبه اسانید، دانشجویان و مدیران دانشگاه، بتوانند به مرجعی تمام عیار در گستره جهانی تبدیل گردد.

معاونت پژوهشی دانشگاه امام صادق علیه السلام با توجه به شرایط، امکانات و نیازمندی جامعه در مقطع کنونی با طرحی جامع نسبت به معرفی دستاوردهای پژوهشی دانشگاه، ارزیابی سازمانی - کارکردی آنها و بالآخره تحلیل شرایط آتی اقدام نموده که نتایج این پژوهش‌ها در قالب کتاب، گزارش، نشریات علمی و... تقدیم علاقه‌مندان می‌گردد. هدف از این اقدام - ضمن قدردانی از تلاش خالصانه تمام کسانی که با آرمان و اندیشه‌ای بزرگ و ادعایی اندک در این راه گام نهادند - درک کاستی‌ها و اصلاح آنها است تا از این طریق زمینه پرورش نسل جوان و علاقه‌مند به طی این طریق نیز فراهم گردد؛ هدفی بزرگ که در نهایت مرجعیت مکتب علمی امام صادق علیه السلام را در گستره بین‌المللی به همراه خواهد داشت. (ان شاء الله)

ولله الحمد

معاونت پژوهشی دانشگاه

مقدمه

تحقیق و نگارش متون پژوهشی (اعم از مقاله و کتاب) از جمله مهارت‌های علمی است که تمامی دانشجویان لازم است متناسب با رشته و حوزه تحصیلی شان آن را فرآگیرند. این مهم دارای دو رکن اصلی است:

نخست - فرآگیری اصول و روش‌های علمی‌ای که طی دوران تحصیل معمولاً محقق می‌گردد. دوم - فرآگیری اصول عملی و نحوه کاربست یافته‌های نظری که جنبه تجربی دارد.

متن حاضر حاوی هر دو بعد است و البته گوینده تلاش دارد تا ابعاد کاربردی را مورد تأکید خاص قرار دهد. آنچه در متن آمده خلاصه اجرایی مطالبی است که در کارگاه پژوهشی‌ای با همین عنوان برای دانشجویان علاقه‌مند رشته معارف اسلامی و علوم سیاسی ارائه شده است. جهت سهولت در استفاده از مطالب، علاوه بر لوح فشرده کارگاه که پیوست است؛ محتوای مطالب استخراج، دسته بندی و ارائه شده تا علاقه‌مندان به اقتضای زمان و

نوع نیازشان از آن بهره گیرند. لازم به ذکر است که ابعاد موضوع بسیار گسترده می‌باشد و در اثر حاضر سعی شده متناسب با سوال‌های عرضه شده، نکات راهبردی تحقیق و نگارش متون پژوهشی مطرح شود. ان شاء الله در فرصت‌های مناسب دیگری، موضوع در قالب یک متن تحلیلی منسجم تنظیم و عرضه خواهد شد. با توجه به اهمیت و گستردگی موضوع در کارگاه حاضر، فقط اصول کلان بررسی شده است. افزون بر آنکه در متن پیش رو سعی شده جانب اختصار رعایت شود و مثال‌ها و مباحث توضیحی حذف شده‌اند. لذا علاقه‌مندان می‌توانند در صورت تمایل به متن تصویری کارگاه در لوح فشرده مراجعه نمایند.

**انجمن‌های علمی دانشجویی
دانشکده معارف اسلامی و علوم سیاسی**

سازمان بحث

بررسی متون پژوهشی حکایت از آن دارد که تحقیق و نگارش این متون تابع فرآیندی معینی است که سخنران آن را مستند به تحلیل های علمی موجود و تجارت موجود، به سه مرحله اساسی تقسیم می نماید:

مرحله اول. ایده پردازی که در آن هویت انتزاعی مقاله شکل می گیرد.

مرحله دوم. تحلیل که در آن ایده های انتزاعی، نظمی منطقی می یابند.

مرحله سوم. نگارش که در آن یافته های ذهنی منطقی شده، در قالب نوشتاری تنظیم و عرضه می شوند.*

اگر چه مراحل بالا شکل دهنده یک پدیده واحد است، اما از حیث روش و ملاحظات محتوایی تابع اصول

* بعد از این مراحل نوبت به عرضه مقاله می رسد. که خود موضوعی مستقلی بوده و نیازمند بررسی دیگری است. در این مرحله بیشتر گزاره های راهبردی ناشی از تجربه محققان به کار می آید که انشاء الله در مجالی دیگر و به صورت مبسوط مطرح خواهد شد.

متفاوتی است که در متن حاضر مهم‌ترین آن‌ها طرح و بررسی می‌گردد. لازم به ذکر است که:

الف. متن حاضر شامل محورهای اصلی بحث و توضیحات مربوط به صورت فشرده است که پس از برگزاری کارگاه پژوهشی تنظیم و تدوین شده است. بنابراین علاقه‌مندان جهت توضیح مبسوط‌تر و یا آشنایی با مثال‌ها می‌توانند، به لوح فشرده پیوست مراجعه نمایند.

ب. اصول بیان شده در این متن، نیازمند مطالعات تکمیلی‌ای است که هر یک می‌تواند موضوع نوشتارها یا کارگاه‌های پژوهشی دیگری باشد. آنچه در کارگاه حاضر محوریت و موضوعیت دارد؛ آشنایی با اصول کلی حاکم بر این فرایند است.

۷

ایمپردازی

منظور از «ایده»، نظری است که به صورت کلان و فارغ از هر گونه استدلال و یا منطقی در ذهن محقق «جرقه» می‌زند. «ایده‌ها» سکوی پژوهش به شمار می‌آیند و از این حیث می‌توان آن‌ها را مهم ترین رکن یک تحقیق ارزیابی نمود. پژوهشی که با «ایده» همراه نباشد، دچار نوعی سرگشتنگی است. خدمات فکری و اندیشه‌ای محقق به میزان زیادی خرج نیل به «ایده‌ها» می‌شود. در ارتباط با «ایده» چند نکته را باید مد نظر داشت:

نکته ۱. ایده‌ها از منابع مختلفی صادر می‌شوند و برای آن‌ها نمی‌توان حد و مرزی گذاشت.

بر این اساس از ساحت‌های مختلف تخیل، ایمان، تجربه و ... امکان دارد پژوهشگران ایده بگیرند و برای این منظور نمی‌توان حد و مرزی و یا شاخص اعتبار سنجی قرار داد. فرد محقق نباید به ساحت‌های پیرامون‌اش و آنچه در آن‌ها جریان دارد، بی‌تفاوت باشد. چرا که همه ساحت‌ها می‌توانند در بردارنده و مولد ایده‌ها باشند. محقق موفق آن

کسی است که از حساسیت و ذکاوت لازم جهت دریافت و پاس داشت ایده‌ها بروخوردار باشد.

نکته ۲. ایده‌ها به ظاهر ساده و معمولی هستند.

ایده‌ها پیوسته در اشکالی ساده رخ می‌نمایند، لذا باید سعی کرد آن‌ها را دریافت نموده و فریب سادگی آن‌ها را نخورد. افتادن یک سیب - پدیده‌ای که به کرات رخ می‌دهد - می‌تواند برای ذهن حساس (مانند نیوتن)، ایده‌پرداز باشد. بر این اساس نباید از کنار مسائل و پدیده‌های مختلف، «به سادگی» گذشت.

نکته ۳. ایده‌ها فرآر هستند.

ایده‌ها همین‌طور که به سادگی می‌آیند، به سرعت هم از اذهان رخت بر می‌بنندن. برای همین لازم است آن‌ها را مقید و ثبت نمود. بهترین روش داشتن یک دفترچه (کاغذی یا الکترونیک) است که در آن هر ایده‌ای که به ذهستان می‌رسد را یادداشت نمایید و نگاه دارید. این دفترچه بهترین مرجع شما برای تحقیقات بعدی خواهد بود. برای مثال اگر در ضمن سخنرانی یک استاد، منبر یک عالم، تلاوت آیاتی از قرآن کریم، دیدن یک فیلم، مطالعه یک کتاب و ... یا حتی در عالم خواب، به ذهن شما ایده‌ای آمد؛ حتماً آن را با توضیحات مرتبط (زمان، مکان، نوع منبع دریافت‌کننده ایده، و ...) در آن دفترچه یادداشت نمایید.

نکته ۴. از رجوع به منابع غنی ایده پردازی غفلت نشود.

برخی از متون هستند که به دلیل وفور ایده‌های مندرج در آن‌ها از سایر آثار متمایز می‌شوند. برای مثال در مکتب اسلام، قرآن کریم و احادیث معتبر، از جمله این منابع به شمار می‌آیند که به دلیل اتصال به الله منبعی منحصر به فرد، به شمار می‌آیند. از تلاوت مکرر قرآن کریم و تدبیر در آن هرگز غفلت نشود و پیوسته سعی نمایید تا از این متن مقدس بهره‌برداری نمایید. در میان نویسنده‌گان و متخصصان نیز می‌توان در سطحی دیگر، چنین متونی را سراغ گرفت. افرادی که کارشناسی یک حوزه علمی می‌شوند، معمولاً در کلام و قلم‌شان شما می‌توانید، «ایده»‌های فراوانی جستجو نمایید.

نکته ۵. دین و ایده‌پردازی

ایمان به خداوند متعال دارای خیرات و برکات زیادی است، که از آن جمله می‌توان به «بخشیدن ایده» اشاره داشت. التزام به احکام شارع و استمرار در اجرای کامل و صحیح آن‌ها (مانند: اقامه نماز، داشتن اخلاق حسن، خلوص در کارها، مطالعه برای درک حقایق توحیدی، کمک به دیگران، توجه به نماز شب و تلاوت و تدبیر در قرآن کریم، تولی و تبری و ...) به شدت در ایده‌پردازی مؤثر است. از جمله موهب خداوند متعال همین جرقه‌های ذهنی است که راه‌گشنا است.

نکته ۶. ایده‌ها و مطالعات میان رشته‌ای

رسیدن به الگوی مناسبی از تخصص گرایی و مطالعات میان رشته‌ای در ایده‌پرداز شدن ذهن و همچنین دریافت ایده‌ها مؤثر است. بدین معنا که: اگرچه تخصص گرایی شرط مهمی برای بارور شدن ذهن و نیل به ایده است، اما اگر تخصص گرایی مانع از آگاهی از سایر حوزه‌های علمی مرتبط شود، ذهن ایده‌پرداز و یا دریافت‌کننده ایده نمی‌شود. پس سعی نمایید با رعایت اصل تخصص (یعنی داشتن یک موضوع و حوزه اصلی برای مطالعه و پژوهش)، به صورت مناسب از سایر دانش‌ها مطلع شده و از آن‌ها در رابطه با حوزه تخصصی تان بپرسید. مطالعات میان رشته‌ای داشته باشید و در مجموع زیاد مطالعه نمایید.

نکته ۷. زکات ایده

یکی از کارهای خوبی که محققان و اساتید می‌توانند به آن مبادرت ورزند، عرضه ایده‌های است. ایده‌ها می‌توانند از سوی افراد ذی صلاح دریافت، تحقیق و سپس ثمربخش گردند. بنابراین حبس ایده‌ها در ذهن و یا دفترچه‌ی یادداشت مان، کار مناسبی نیست. زکات ایده، عرضه آن است. به ویژه اساتید در کلاس‌های شان اگر ایده‌ها را عرضه نمایند، راهنمایی و کمک خوبی برای پژوهشگران جوان خواهد بود. یا اگر مقاله یا پژوهشی نگاشته می‌شود، بهتر است در پایان آن اگر ایده‌ای وجود دارد، برای مطالعات بعدی به خواننده اثر عرضه گردد.